

Міністерство освіти і науки України
Північно-Східний науковий центр НАН України та МОН України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Тези

**72-ої наукової конференції професорів,
викладачів, наукових працівників,
аспірантів та студентів університету,
присвяченої 90-річчю
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**

Том 1

21 квітня – 15 травня 2020 р.

Полтава 2020

ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ ЗООНІМАМИ «ЕКЗОТИЧНІ ТВАРИНИ» В СУЧАСНІЙ ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Можна виокремити з-поміж фразеологічних одиниць (ФО) із зоонімами, які зустрічаються не лише в нашому кліматичному поясі, але також є представникам екзотичної фауни – *osioł*, *małpa*. Поява назви цих тварин були наслідком впливу на польську мову біблійних причт, казкових мотивів інших країн. ФО із зоонімами «екзотична тварина» є малочисельною групою в польській мові.

Osiol (somar) зустрічається у чотирьох вживаннях. У *Słowniku języka polskiego* «osioł – zwierzę o szarej lub brunatnej sierści, długich uszach i krótkiej grzywie, wykorzystywane do przenoszenia ludzi i ładunków» [2, s. 595]. Напевно, найбільш несправедливо сприйнятим в полоністиці є осел. Конотації, пов'язані з цим, переважно негативні та зневажливі. Вони зосереджуються на трьох основних рисах, які приписуються цій тварині, ці риси – дурість, впертість і старанність.

Відносно невелика кількість одиниць, яка зазнала впливу загальнонаціональної мови (запозичення з байок Езопа): *głupi jak osioł*; *głupi jak somar*; *sprosty jak somar*. Перші два приклади стосуються шкільної практики, коли слабкий учень сидів на останній лаві, а третій фразеологізм репрезентує бездумну людину. Виходячи з поведінки осла, йому приписують впертість: *upartny jak osioł*, *upartny jak somar*.

ФО, які репрезентують нібито дурість, бездумність осла, але насправді людину, якої вони стосуються: *głupi jak osioł*, *ty osle dardanelski/dardański/patentowany/skończony/stary* (означає – ти, дурню).

Мовний образ осла є досить негативним, окрім старанності (яка також здається вимушеною), він містить негативні риси, вади людини. Вони не відповідають реальному образу осла як тварини. Ці помилкові, несправедливі асоціації, викликані недостатніми знаннями про цю тварину, яка ніколи не була одомашнена в Польщі.

У *Słowniku języka polskiego* «małpa – zwierzę o silnie rozwiniętych półkulach mózgowych i chwytnych kończynach, prowadzące przeważnie nadrzewny tryb życia, żyjące głównie w lasach tropikalnych» [2, s. 425]. ФО із зоонімом *małpa (opica)* вживається в шести випадках: *wygląda (wyziera) jak opica*; *robi z siebie opicę*. Мавпа – це тварина, яка в старій Польщі була відома людям лише з оповідань, іноді їх можна було побачити в цирку чи зоопарку. Виходячи з цього, вони зробили поспішні висновки про мавпу, а це означає, що мавпа містить конотацію, яку можна було б назвати

поверхневою та недоцільною стосовно її реального образу.

У польській лінгвокультурі мавпа найчастіше є носієм таких особливостей, як кривляння, схильність до пустощів, забави. Вона також злісна, любить глузувати, дражнити. Це репрезентовано ФО із зоонімами: *przedrzeźniać kogoś jak małpa* (наслідувати), *robić z siebie małpę* (поводитися, як блазень) або *dostać małpiego rozumu* (поводитися нераціонально). Відомою є також ФО *małpie figle*, що означає розважатися і дурити.

Мавпа вважається уособленням дурості, бездумності, особливо у ФО *i daj tu małpie brzytwę*, що означає полегшити комусь некомпетентному зробити щось дурне і є презирливим формулюванням. Аналізована тварина також є символом дивної батьківської любові – в одній з байок Езопа, коли у мавп народилися близнюки, одне з любові обіймала до смерті, а друге було настільки знехтуване, що стало здоровим. Це репрезентують ФО *małpia miłość*, *małpie uczucie* – ця фраза стосується любові до дитини і означає почуття перебільшеної любові.

Називати когось мавпою завжди означає негативний заряд, слугує образою, прізвиськом. ФО викриває людські вади, особливо такі, як потворність чи злоба, розбещеність та підлість: *Ty małpo (jedna/stara/wredna)!* (зазвичай стосується жінок) або *Ty małpia mordo!* Зло, приписуване мавпі, підтверджується також ФО *małpia złośliwość*.

Ці, переважно негативні, часто помилкові та неповні конотації, ймовірно, є наслідком того, що мавпа була екзотичною твариною, яку бачили в її неприродному середовищі. Тому її вважали цирковою твариною, завданням якої було розвеселити публіку. У цирку чи зоопарку дуже легко було помітити її спритність. Європейці не мали можливості бачити мавпу в її природному середовищі проживання, вони не могли спостерігати за її життям, повним спектром поведінки, отже, вони робили лише дуже поверхневі висновки, що впливали з побаченого, спостерігаючи за поневоленою людиною мавпою. Мовний образ мавпи дуже відрізняється від того, як ми сприймаємо її в сучасному нелінгвістичному світі. Адже мавпа вважається однією з найрозумніших тварин, вона вирізняється своєю здатністю пов'язувати факти і запам'ятовувати. Однак на мовній площині залишається недооціненою.

Отже, ФО із зоонімами «екзотичні тварини» – малочисельна група в польській мові із здебільшого негативною конотацією через брак знань людини про відповідну тварину в польській лінгвокультурі.

Література

1. Skorupka S. *Słownik frazeologiczny języka polskiego*. Warszawa 1985.
2. *Słownik języka polskiego*. Warszawa. Wydawnictwo naukowe PWN, 2009. 1357 s.